

JURYRAPPORT

Nederlands Letterenfonds Prijs 2010 voor de vertaler als cultureel bemiddelaar

voor

Hans Driessen

In 2010 heeft het Nederlands Letterenfonds een primeur: voor het eerst wordt in het statuut van de Vertaalprijzen de bekroning beoogd van een vertaler van ‘literaire non-fictie’ die zich ‘bijzonder heeft ingezet voor de ontsluiting van werken van groot cultureel of historisch belang’. Door deze verbreding van de doelgroep der vertaalprijzen komen vertalers van filosofische, historische of wetenschappelijke werken nu dus nadrukkelijker dan voorheen aan bod; het is een expliciete erkenning van het feit dat de verdiensten van deze vertalers niet wezenlijk verschillen van die van fictievertalers, en dat het vertalen van non-fictieteksten dezelfde eisen stelt – kennis van zaken, kritische zin, onderzoeksvaardigheid, taalgevoel en inventiviteit, kortom: geestdrift en zitvlees. Om het hoogste te bereiken wat voor een literair vertaler is weggelegd, doet het er niet toe welk genre, welke tekstsoort je vertaalt, zolang je inzicht en stijl, kennis en intuïtie, perfectionisme en productiviteit tot een eenheid weet te smeden.

Dit alles geldt voor Hans Driessen, die de laatste vijftientig jaar een oeuvre bijeen heeft vertaald dat niet anders dan monumentaal kan heten. Drie pieken in dat oeuvre: Schopenhauer, Nietzsche, Sloterdijk. Deze drie Duitse wijsgeren hebben het nodige gemeen. Ze delen een pessimistische, zo men wil conservatieve grondtoon, maar compenseren die met een sprankelende literaire stijl, niet gespeend van retorische wendingen, aforismen, verrassende registerwisselingen en sardonische humor; ze schrijven niet exclusief en zelfs niet in eerste instantie voor vakfilosofen, maar voor het bredere publiek; ze verkennen onontgonnen gedachtegoed en geven daarbij blijk van een koppige onafhankelijkheid en een grote zin voor polemieken; ze erkennen alle drie in wisselende vormen het belang van het driftmatige en het irrationele in de mens. Niet voor niets werd de ‘postmodernist’ Sloterdijk sterk beïnvloed door

de 'vitalist' en/of 'nihilist' Nietzsche, en deze laatste weer door de 'pessimist' Schopenhauer, die zelf al eens als 'prepostmodernist' is gekarakteriseerd.

De vertaling van de hoofdwerken van deze drie filosofen is voor de Nederlandse cultuur van niet te overschatten belang. Dat we in Hans Driessen een vertaler hebben die deze werken bovendien zuiver, scherp en gloedvol heeft vernederlandst, is een zegen. In zijn essay 'Over schrijven en stijl', uit *Parerga en Paralipomena*, schrijft Schopenhauer: '[...] so lese ich aus einem Autor ein paar Seiten und weiß dan schon ungefähr, wie weit er mich fördern kann.' In de versie van Driessen: '[...] zo hoef ik van een schrijver maar een paar bladzijden te lezen om ten naaste bij te weten wat ik aan hem heb.' In dat ene, vrij en toch trefzeker vertaalde, uitgebalanceerde zinnetje komt de helderheid en schwing van Driessens vertaalstijl goed tot uiting. Inderdaad, we hoeven van Driessen maar een paar bladzijden te lezen om ten naaste bij te weten wat we aan hem hebben.

De omschakeling van Hans Driessen tot vertaler danken de filosofieminnende Nederlandstalige lezers aan de inkrimpingen van het docentenkorps van de sociale academies, eind jaren '80. Dreigende werkloosheid was voor hem de prikkel om van zijn passie zijn beroep te maken; al in zijn studietijd had hij een zwak voor Arthur Schopenhauer, een buitenbeentje tijdens zijn Nijmeegse filosofiestudie, waar in die jaren Schopenhauers jongere landgenoot Marx meer aanzien genoot. Driessen betrad het vertalen via de grote poort: toen hij in 1987 op zoek ging naar een uitgever die interesse had in de tot die tijd schromelijk veronachtzaamde Schopenhauer, vond hij die in de Wereldbibliotheek; na enkele kortere *pilots*, die alom lovend werden besproken, stortte hij zich begin jaren '90 op het magnum opus *De wereld als wil en voorstelling*, waaraan hij bijna vijf jaar werkte. 'Subliem proza', schreef Carel Peeters in *Vrij Nederland* bij verschijning. Uiteraard was dat compliment in de eerste plaats bestemd voor de vertaler.

Driessen heeft Schopenhauer nooit laten vallen, nog dit jaar verscheen diens befaamde opstel *Dat ben jij. Over de grondslag van de moraal*. In de tussenliggende jaren was Driessen hoofdredacteur van het grootscheepse Nietzsche-project van de Arbeiderspers, waarbij hij nauw samenwerkte met Paul Beers en Michel van Nieuwstadt bij het herzien van de Nietzschevertalingen van Thomas Graftdijk en Pé Hawinkels; hij vertaalde de voornaamste werken van *Großintellektueller* Peter Sloterdijk, waaronder diens *Sferen*-trilogie, zestienhonderd pagina's filosofische acrobatiek vol neologismen, een nachtmerrie voor een vertaler; ook

vertaalde hij *Brieven* van Wittgenstein, fragmenten uit het werk van Immanuel Kant, en de laatste jaren steeds vaker ook fictieschrijvers, zoals Lion Feuchtwanger en Pascal Mercier. Zelfs voor lichtvoetiger proza draait Driessen zijn hand niet om, zoals moge blijken uit titels als *Hoe de buik het hoofd helpt denken* (2003) of *De liefde – en waar de hartstocht vandaan komt* (2006). Hierbij vormt hij meestal een vertaalduo met Marion Hardoar.

Vertalen is maar één van de vormen waarin Driessens intellectuele nieuwsgierigheid zich uit. In zijn hoedanigheid van nawoordschrijver, essayist en filosofie-recensent toont hij zich een eminent vulgarisator, maar een die de scherpe stellingname niet schuwt; soms legt hij daarbij een spotlust aan den dag die wel wat aan zijn stijlmeester Schopenhauer doet denken. Driessen schrikt er niet voor terug een pittig vertaald essay van Jürgen Habermas over de ‘postseculiere samenleving’ bij te dragen aan een tijdschrift dat hij vervolgens als recensent op kritische wijze de maat neemt. Het hoeft niet te verbazen dat de zo *gründliche* Driessen in zijn recensies zijn afkeer van ‘duisterlingen’ en ‘kromdenkers’ als Derrida, Deleuze en Foucault niet altijd kan verhelen, maar daar staat tegenover dat men hem niet snel op ideologische vooringenomenheid zal betrappen, getuige bijvoorbeeld zijn recente actualisering van de beste reeds bestaande vertaling van *Het kapitaal* van Karl Marx. De voormalige docent filosofie heeft bovendien niets van zijn didactische kwaliteiten verloren; in 2006 publiceerde hij een *Klein cultureel woordenboek van de filosofie*. In recente jaren is Driessen steeds vaker als hooggewaardeerd redacteur of eindredacteur betrokken bij de vertalingen van anderen (Tellkamp, Safranski, Doderer, Menasse, Rezzori).

Schopenhauer merkt ergens op hoe verdacht ‘snelle roem’ is: die is namelijk het gevolg van directe bijval van de massa. Maar de ‘grootsheid van de echte verdienste’ blijft gelukkig niet eeuwig verborgen. De jury van de vertaalprijzen 2010 is blij dat Hans Driessen bij leven en welzijn voor zijn buitengewone prestaties kan worden geëerd. Voor de inzet waarmee hij ten onzent het filosofische gedachtegoed verbreidt, voor zijn zelfgekozen, decennialange verbanning uit de ‘comfortether’ van de hedendaagse ‘verwenningsbroeikas’, om met Sloterdijk te spreken, en voor zijn fenomenale taalgevoel, verdient Hans Driessen in de ogen van de jury ten volle de Nederlands Letterenfonds Prijs 2010 voor de vertaler als cultureel bemiddelaar.

De jury van de Nederlands Letterenfonds Prijs 2010 voor de vertaler als cultureel bemiddelaar: Rokus Hofstede (voorzitter), Caroline Meijer en Wilfred Oranje